

İKİNCİ ABDÜLHAMİD'İN ALMAN İMPARATORUNA ÇEKİMİŞ OLDUĞU BİR TELGRAF

İsmail Hakkı Uzunçarşılı

Sultan Aziz zamanında patlak veren Karadağ ve Bulgaristan meseleleri İkinci Abdülhamid zamanında da devam etmiş, Karadağ işi devletin itibarını ve Berlin muahedesi hükümlerini aşarak daha ziyade arazi, Nakşin ve Podgorice'nin terkini mucib olmakla beraber, güç hâl ile neticelenmiş, Bulgaristan işi de şöyle böyle, bir pamuk ipliğine bağlanmış bulunuyordu.

Osmanlı devleti Kırım muharebesinden sonra Rusya'ya karşı İngiltere ve Fransa'dan müzâheret beklerken Fransa'nın 1870'de Almanlara mağlûb olması ve siyasi üstünlüğünü kaybetmesi, Almanya'ya karşı Rusya'ya meyletmesi üzerine, icabında Fransa tarafından bir müzâheret beklemek ümidi kalmamış ve hükümet bütün ümidini İngiltere'ye bağlamıştı. Buna da sebep Ayastefanos muahedelerini Berlin muahedesine çevirip evvelkine nazaran Osmanlı devletini daha ağır bir muahededden kurtarmış olan İngiltere'nin müzâheretinin devam edeceği ümidi idi; halbuki İngiltere Muhafazakâr Partisi zamanında ve Beaconsfield'in Başvekilliğinde Berlin muahedesi akdedilmiş ise de, onun halefi olan Gladston zamanında bu siyaset aksine dönmüştü. İslâm düşmanı olan Gladston'un siyasetinde gözettiği nokta Boğazlar olup Türkiye'nin Balkan'lardaki vaziyeti ile o kadar alâkadar değil, bilâkis bu siyasette Rusya'ya karşı müsâmahalı davranıyordu; dâhâ doğrusu Balkan'larda tazıya tut tavşana kaç siyaseti takib ediyordu; buna sebep de Rusya ile Avusturya'nın ittifakından çekinmesi idi; Avusturya'da Bosna-Hersek işinde Rusya devleti ile 8 Temmuz 1876'da anlaşmış bulunuyordu.

Osmanlı devleti için müracaat edilecek devlet, görünüşte 1870 muharebesini kazanan ve siyasi sahada da kendisini gösteren Almanya idi; Berlin muahedesinden sonra o taraftan gelecek müzâherete güveniliyordu. Avrupa'da sık sık değişen siyasi cereyanlara göre bu müzâherete pek bel bağlamamak icab ederken, İkinci Sultan Abdülhamid

o taraftan gelecek yardıma kat'î surette inanmıştı. Bu sırada Alman imparatorluğu tahtında Birinci Vilhelm bulunuyordu.

Berlin muahedесinden sonra Karadağ hududu tesbit edilmiş ise de, Karadağ bununla kanaat etmeyerek başka yerler de istemekte idi; Kadri Paşa'nın Başvekâleti zamanında büyük devlet elçileri yâni Almanya, Rusya, İngiltere, İtalya, Fransa ve Avusturya-Macaristan hükümetleri elçileri¹ hükümetlerinden aldıkları tâlimat üzerine aralarında görüşerek Hariciye nâzırı Âbidin Paşa'ya kat'î olarak kabûl edilmesini âmir bir nota vermişler ve bunlara Ülgün [Dulcigno]'ü de ihtiva etmek üzere Buyana nehrinin sağ kıyısı ile İşkodra vilâyetinin iskelesi olan Ülgün'ün Karadağ'a terk edilmesini istemişler ve üç hafta mühlet vermişler ve bu müddet zarfında istekleri yerine getirilmezse büyük devletlerin Karadağ prensinin buraları kuvvetle işgaline yardım edeceklerini bildirmişlerdir². Nota veren devletler isteklerinin bir an evvel fi'ile çıkması için de Amiral Seymour kumandasındaki müşterek donanmalarını Dalmaçya sahillerine yollayıp tehdide kalkışmışlardı.

Bu hâdise üzerine Abdülhamid, sâbık Başvekil Said Paşa'ya müracaat ile mütalâasını sormuş, o da ıslâhat-ı umumiye hakkında bir lâyiha takdim etmekle beraber, Kadri Paşa'nın yerine ikinci def'a Başvekil olmuştur (7 Şevval 1297 = 12 Eylül 1880).

Adriyatik sularında toplanmış olan müttefik devletler donanması kumandanı Seymour, Ragüza'daki Osmanlı devleti konsolosu Dâniş Bey'e bir ültimatом vererek muayyen olan saatte Ülgün'ün Karadağ'a teslimini bildirmiş ve Dâniş Bey de keyfiyeti Babîâlî'ye arz etmiştir. Bunun üzerine Said Paşa konsolosun bu müracaatına cevap olarak telgrafla şu tebligatı yapmıştır:

— Amiral'e cevaben şunu bildirmelisiniz ki bu gibi tebligatı kabûl etmek aslen salâhiyetim haricindedir; binaenaleyh Amiral isterse bu husus için kaidetên lâzım gelen mahalle müracaat eyler.

Said Paşa aynı zamanda keyfiyetten İşkodra vâlisi İzzet Paşa'yı da haberdar ederek müracaatı kabûl etmemesini bildirmiştir. Filhakika Amiral Seymour, İzzet Paşa'ya da ültimatом vererek yirmi dört saatte

¹ Bu sırada hükûmete nota vermiş olan büyük devletlerin İstanbul'daki elçileri şunlardır: Almanya'nınki Walzfeld, Rusya'nınki Navicov, İngiltere'ninki Georges Goschen, İtalya'nınki J. Garti, Fransa'nınki Tisaot, Avusturya-Macaristan maslahatgüzarı Kozich idi.

² Büyük devlet elçilerinin Hariciye nezaretine verdikleri 26 Haziran 1880 tarihli notaya Osmanlı hükûmeti 15 Temmuz'da cevap vermiş ise de, devletler buna karşı 3 Ağustos'da diğer bir ağır nota ile mukabele etmişler ve nota hükümleri üç hafta zarfında yerine getirilmezse kuvvet kullanarak Karadağ prensine açıkça yardım edeceklerini bildirmişlerdir (Başbakanlık arşivi, Yıldız tasnifi—resmî vesikalar—8 numaralı zarf).

Ülgün'ün teslimini istemiş ise de, onun dahi bunu kabûlde mâzûr olduğunu beyân eylemesi üzerine keyfiyet İstanbul'daki sefirler vasıtasıyla Babıâli'ye tebliğ edilmiştir. Said Paşa merhum *Hâtırat*'ında «andan sonra süferâ ile müzâkere ve birtakım şerait vaz'olunarak Ülgün Karadağ'a terk kılındı» diyerek³ ne vaz'olunan şeraiti ve ne de bu mesele dolayısıyla Alman İmparatoruna çekilen, sureti aşağıya yazılan ve fotoğrafisi de makaleye konan telgraftan hiç bahs etmemektedir. Abdülhamid'in, İmparatora çektiği telgraf müsveddesini, Yıldız evrakını baştan başa tedkik etmiş olan muhterem üstadımız İbnülemin Mahmud Kemal Bey de *Son Sadrazâmlar* isimli eserine dere etmemiştir.

Herhâlde Said Paşa, konsolosla olan muhaberesi ve İşkodra vâlisinin ültimatomu kabûlde mâzûr olduğu ve nihayet Amiralin herhangi bir makama müracaat ile vaziyeti anlatması ve müzâkere esnasında geçen müddet zarfında bir telgraf müsveddesi kaleme aldırarak son bir ümid ile Padişah'ı, Alman imparatoruna telgraf çekmeğe ikna etmiş olacaktır. Babıâli'de kaleme alınarak altında vükelânın imzası bulunan, Abdülhamid'in çektiği telgraf müsveddesi aynen aşağıdadır :

Taraf-ı eşref-i hazret-i mülûkânedden Almanya İmparatoru'na keşide buyurulacak telgrafnâme-i hümayun suretidir :

Karadağ mes'elesinin şimdiye kadar kesbeylemiş olduğu suver-i muhtelif-i mütevaliyenin netice-i müellimesi olmak üzere ahval-i hâziranın Devlet-i âliyyemizde ne derece müşkil ve ne mertebe su'ubetli olduğu nezd-i İmparatorîlerinde mâlûmdur. Bir taraftan bunca asırlardanberû zîr-i cenâh-i himayesinde yaşadıkları hükûmet-i metbu'alarından ayrılmak istemeyen bir kavm-i sâdıkın, temenniyat-ı musırrâneleri, diğer taraftan Karadağ'a ahden verilmesi mukarrer olan bir mikdar arazinin istihsali maksadıyla her nasılsa dâhil-i ittîfak olan düvel-i mütehabbenin donanmaları her cihetten devletimizi maddeten ve ma'nen müşkil bir noktada bulundurarak bu yüzden istifadeye çalışan veyahud âmâl-i âtiyyelerinin huşûlünü şimdiden te'min etmek isteyen birtakım ashab-ı ağrazın, iğvâat ve teşvikatı ve bunun karşısında mes'elemin bir an akdem hâli ve tesviyesi lüzumu hakikaten mücib-i esef ve kederdir. Bu hâl böyle devam ettikçe mes'ele bir netice-i fâciayı müntic olmaksızın hâllolunmak tarikinden, gittikçe tebaüd ediyor. İşbu netice-i fâcianın bir nümune-i müdhîşesi daha erbab-ı vicdan ve hamîyyetin hâtır nişân-ı elem ve esefidir. İşte bu hâl-i esef iştimalâ nazararı ve efkâr-ı adâletkârâne-i İmparatorîlerine müsteniden mes'elenin bir suret-i muhikka ve dos-

³ Said Paşa'nın *Hâtıratı*, c. I, s. 35, 42, 43.

tânede hâl ve tesviyesi için muâvenet-i kaviyye ve müdahale-i muhib-bâne-i haşmetpenâhîlerini taleb eyler ve linaenaleyh der-i dest bulunan müzâkeratın teshili zımında Avrupa kabinotolarına mürocoat etmesini âsaletlû Prens Bismark hazretlerine emir buyurmanızı rica ederim.

Zât-ı İmparatorîlerinin mütehallik buldukları şime-i âdalet⁴ ve müşarüneyh Prens hazretlerinin mehareti azîmelerinin devlet-i âliyyemin pek çok zamanda içinde bulunduğu müşkilât-ı mesrûdenin ve hususiyle fi nefsi'l-emr haksızlık esasına mübteni olan donanma nümayişinin külliyyen bertaraf olmasına ve bîçare müslüman⁵ ahalinin hiç bir vechile mağdur olmamasına ve fîmcbad bu gibi tazyikatın adem-i icrasına ve binaenaleyh bu misillû müşkilâtın adem-i zuhûruna medar-ı küllî ve kat'îsi olacağı meczumum olduğundan bu babda zât-ı haşmetpenâhîlerine müracaat eder ve ezher cihet emin ve mutma'in olduğum mevêddet ve müvalât-ı efhamileri eseri olarak bu yolda diriğ-i himmet buyurmuş olmalarından akdemce mutma'in olurum.

Said, Ahmed Es'ad, Mahmud Nedim, Safvet, Hayreddin, Kadri Arîfi, Hüseyin Hüsnü, Rasim, Subhi, Ali Saib, Kâmil, Nazif, Ahmed Muhtar, Müsürüs, Nizamî, Nusret, Hasan Fehmi, Râif, Asım, Zihni, Server, Cevdet

Bu müsvedde yazıldıktan sonra Başvekil Prens Bismark'a dair olan fıkranın müsveddeden çıkarılıp çıkarılmaması hakkında (herhâlde padişahın sorması üzerine olacak) görüşülerek müsveddenin imza kısmının altına «Prens Bismark'a dair olan fıkranın ibkası tensib olundu» mütalâası yazıldıktan sonra müsveddenin bu kaydı da vükelâ tarafından tekrar imza edilmiştir. Şu hâlde metinde 11 işaretli mahalle Prens Bismark namının yazılmaması söylenmiş ise de, yukarıki derkenardan bu tâbirin ibka edildiği ve «12» işaretii yerden de «müslüman» tâbirinin çıkarılmasına karar verildiği anlaşılıyor.

Telgraf müsveddesinde imzaları görülen devlet ricalinin vazifeleri aşağıda gösterilmiştir :

Said (Başvekil Said Paşa), Ahmed Es'ad (Şeyhülislâm, Uryânizade), Mahmud Nedim (Dahiliye nâzırı, esbak Sadriâzam), Safvet (De-

⁴ Müsveddenin burasına «11» işareti konularak «İşkodra'da bulunan Hademe-i şâhâne miralay Süleyman Bey'in göndermiş olduğu telgraf suretinin arkasına «Prens Bismark namının dere olunmaması» şerhi verilmiştir. Bu şerh Yıldız evrakı arasında hususiler kısmında 949 numaralı vesikada görülüyor ki, bütün bu evrakın fevkalâde meclis toplantısında hep bir arada bulunduğunu gösteriyor.

⁵ Müsveddenin burasındaki «12» işareti ile de yine Süleyman Bey'in yukarıda söylediğimiz telgraf sureti arkasındaki «müslüman lâfzı çıkarılacaktır» kaydıyla tashih edilmiştir.

vâir müfettişi, esbak Sadriâzam), Hayreddin (esbak Sadriâzam, Tunuslu), Kadri Ârifi (esbak Başvekil), Hüseyin Hüsnü (Harbiye nâzırı), Râsim (Kapdan-ı derya), Subhî (Maliye nâzırı), Ali Saib (Tophane müşiri), Kâmil (Maarif nâzırı), Nazif (Evkaf nâzırı), Ahmed Muhtar (Müşir, Gazi), Müsürüs (Londra Elçisi, Âyandan), Nizamî, (Ali Nizamî, Müşir), Nusret (Müşir, Abdülhamid'in hafiyesi), Hasan Fehmi (Nafia nâzırı), Râif (Ticaret nâzırı), Âsım (Hariciye nâzırı), Zihni (Başvekâlet müsteşarı), Server (Şûray-ı devlet reisi), Cevdet (Adliye nâzırı)⁶.

Telgraf müsveddesinin tarihi yoktur; fakat telgrafı bizzat Hariciye nâzırı Âsım Paşa alarak yanında Mabeynden İzzet Efendi de bulunduğu hâlde Beyoğlu'ndan Otranto telgrafhanesine çekmiş⁷ ve oradan Alman İmparatoruna çekdiğine dâir İtalya Posta-Telgraf Umum Müdürlüğü'nden gelen Fransızca bir telgraf suretini Padişah'a takdim etmiştir⁸. Telgraf 17 Şevval 97 ve 22 Eylül 1880 tarihinde hem İstanbul'dan Otranto'ya ve hem oradan İmparator'a çekilmiştir. Telgraf Otranto'da alâfranga saat üçten dörde kadar (15—16) beklemiştir. Said Paşa, sadreti zamanına düşen bu muhaberrattan hiç bahsetmemekte

⁶ Said Paşa ikinci def'a Başvekil olduktan (7 Şevval 1297) sonra 20 Şevval tarihiyle Babîali'ye gelen irade-i seniyyede: Başvekâletin tebeddülü üzerine vükelânın tebdili lüzumuna binâen Şeyhülislâm, Dahiliye, Adliye, Maliye, Harbiye, Erkân-ı harbiye reisi, Kapdan-ı derya, Tophane-i âmire müşiri, Nafia nâzırı yerlerinde; ibka ve Şurâ reislğine Server, Hariciye'ye Âsım, Maarif nezaretine Kâmil, Evkaf nezaretine Kosova vâlisi Nazif, Ticaret nezaretine Beyrut mutasarrıfı Râif Paşa ve Efendi'lerin tâyini bildirilmiştir (Yıldız evrak-ı resmî 20 Şevval 1297).

⁷ Hariciye nâzırı Âsım Paşa'nın Mâbeyn Başkâtibi'ne tezkiresi sureti:

Atûfetlû Efendim Hazretleri

Telgrafnâme-i hümayunu şimdi bizzat telgrafhaneye gidüb İzzet Efendi Hazretleri (Posta-Telgraf nâzırı) dahi birlikte olduğu hâlde mahalline keşide ettirdiğimin ve hitamına kadar bekleyüb Efendi-i müşarünileyh tarafından mümza fransevîyyü'l-ibâre alınan bir kıt'a ilmühâberi manzur-ı şevketnüshûr-i hazret-i Şehinşâhi buyurulmak üzere leffen takdim eylediğimin beyanına ibtidar kılındı. Ol babda emr-ü ferman Hazret-i menlehü'l-emrindir.

17 Şevval sene 97

Âsım

⁸ *Le Télégramme Impérial adressé à S. M: l'Empereur d'Allemagne a été transmis tel qu'il est sans faute au Bureau télégraphique italien à Otranto.*

La transmission a commencé à 3 heures et fini à quatre heures à la franque. Aujourd'hui mercredi vingt deux septembre mille huit-cent-quatrevingts.

En foi de quoi

(Signature)

*Directeur Général
des postes et télégraphes*

ve Ülgün'ün bu teslim işini pek kısa geçmektedir. 16 Eylül 96 (28 Eylül 1880) tarihli olarak İmparator'a çekilen telgrafa cevap gelmiş ise de henüz Yıldız evrakı arasında görülmemiştir⁹.

Ülgün'ün teslimi işi, İşkodra vâli ve kumandanları ile Babâli ve Saray arasında uzun şifreli muhaberatı mucib olmuş ve Arnavudlar Ülgün'ün teslim edilmemesi için ayak diremişler, Prizren İttihad komitesi mukavemete karar vermiş, İtalyanlar da zâhiren büyük devletlerle beraber oldukları hâlde konsolosları vasıtasıyla el altından Arnavudlara mukavemet tavsiyesinde bulunmuşlardır¹⁰. İtalya Hariciye müsteşarının bizim elçimize mahrem olarak söylediğine göre, Ülgün'ün teslimi işi İngiltere'nin tahriki¹¹ ile büyük devletlerin muvafakati alındıktan sonra yapılmıştır.

Ülgün meselesi hakkında Osmanlı devletinin Brüksel elçisi, Almanya'nın Fransa elçisi Radovic ile bir mülakat yapmış, Alman elçisi mahrem olarak Ülgün'ün derhâl terk edilmesini, teahhurun zararlı olacağını, Devlet-i aliyye hakkında meyi ve muhabbeti olan Almanya ile diğer devletleri müşkül mevkie düşüreceğini ve ister istemez İngiltere'nin tekliflerini kabüle mecbur olacaklarını hakiki dost sıfatıyla bu sözleri söylediğini ve işin sürüncemede bırakılması Devlet-i aliyye hakkında vahim muhataraları vücade getireceğini beyan etmiş ve elçimiz de bunu 27 Ekim 1880 de bir şifre ile Hariciye nezaretine bildirmiştir. Alman imparatoruna çekilen telgrafın tarihi 22 Eylül olduğuna göre, İmparatorun bu hususta hiç bir tavassutta bulunmadığı anlaşılıyor¹².

Nihayet Saray'da Başvekil Said, Dahiliye nâzırı Mahmud Nedim, Hariciye nâzırı Asım ve Harbiye nâzırı Hüseyin Hüsnü Paşa'lardan mürekkebe fevkalâde bir toplantıda Ülgün'ün terkine karar verilmiş ve 9 Zilhicce 1297 (12 Kasım 1880) de bir şifre ile kan dökülmeden sü-

⁹ Telgrafı alan Posta-Telgraf nâzırı İzzet Bey, Saray'da İkinci Mabeynci Osman Bey'e, Beyoğlu'ndan aşağıdaki telgrafı çekmişti (Yıldız evrakı, nr. 1014):

İkinci Kurena Osman Beyefendi Hazretlerine

Berlin'den vüruda muntazar olan telgrafnâme şimdi gelmiş olmağla bizzat getiriyorum efendim.

12 Eylül 96

İzzet

¹⁰ 29 Teşrinievvel 1296 (10 Kasım 1880) tarihli Derviş Paşa'nın şifresi.

¹¹ 8 Haziran 1880 tarihli Roma elçimizin şifresi (İngiltere devleti Karadağ mes'alesinin vakit geçirilmeden tesviyesi için Osmanlı hükümetine müşterek bir nota verilmesi hakkında İtalya'ya müracaat ederek bu hususa muvafakat edilip edilmeyeceğini sormuştur) hâdiaattan İtalya'nın bu müracaata müsbet cevap verdiği anlaşılmağa beraber, el altından Arnavudları mukavemete teşvik eylediği de evvelki notta işaret edilen şifreden anlaşılmaktadır. İngiltere'nin tahrikâtı hakkında İşkodra vâlisi Ferik İzzet Paşa'nın 30 Haziran 1296 (12 Temmuz 1880) tarihli telgrafı vardır.

¹² Brüksel Elçisi'nden Hariciye nezaretine gelen 27 Ekim tarihli mahrem şifre.

kûnetle Ülgün'ün teslimi İškodra kumandanı Müşir Derviş Paşa'ya bildirilmiştir. Abdülhamid'in bu hususta ne kadar telâşta olduğu ve neticesi vahim olabilecek bir badireye atılmadan işin hâl edilmesi için ne kadar endişe ettiği Derviş Paşa'ya çekilen şifrelerden anlaşılmaktadır¹³.

Derviş Paşa'ya karşı Ülgün'deki Arnavudlar mukavemet etmek istemişlerse de, neticede askerî kuvvetlere karşı teslimden başka çâre olmadığını ve neticenin daha fecî olacağını anlayarak kararı kabûl etmişlerdir. Tahliye sükûnetle yapılmış, Ülgün'den çıkmak isteyenlere

¹³ 5 Teşrinisani 1296 (17 Kasım 1880) tarihli Kurenağan Besim Bey tarafından Derviş Paşa'ya çekilen şifre (Yıldız evrakı, nr 1151):

İškodra Kumandanı Derviş Paşa Hazretlerine

Ülgün maddesinin kan dökülmeksizin tesviyesi hususu şimdiye kadar kirâren ve ie'kiden tenbih ve tavsiye olunduğu gibi bu def'a dahi suret-i ekidede ve mahremâne ihtar olunub çünkü mâlûm olduğu üzere Hudâ nekerde Ülgün'ün terk ve teslimi hususa kan bahasını husulpezîn olduğu takdirde bu hâl umum Devlet-i islâmiyenin Hü-kûmet-i seniyyeden tebrid ve tenfirini mücib olacağı gibi bir takım behhânenin âmal ve ağraz-ı mefseletkâriyelerine hizmet edilmiş olacağına ve bir taraftan dahi böyle bir hâl vuku'anda asâkir-i şâhânenin dahi Arnavud dilâverlerine iltihak etmeyecekleri mâ-lûm olmadığına ve maz-zallâhütaâlâ ol hâlde umum Arnavudluk mintakasının bir ateş-i azim içinde kalacağı kaviiyyen muhtemel bulunduğuna binâen aman Allah aşkına bu işin kan dökülmeyerek b. tirilmesi çârelerinin bulunmasıyla bir ân akdem meydan-ı keşâkeşden kaldırılması ve bu vechle devletin tazyikat ve tehdidat-ı ecnebiyyeden kurtarılması b. herhâl matlûb ve mültezem olduğu; zât-ı Pâdişahî dirayet ve ehliyet ve salakat-i dâverilerinden emin ve mutma'in olduklarından murad buyurulursa bu iş zât-ı devleilertiyin kees-ı lemyekûn hükmünde bulunduğundan bu bâbda ber-vech-i dil-hâh-ı âli tesviye-i maslahat olunduğa haber-i meserret eserinin sür'at-ı iş'ari çâr-çeşnv ile beklenmekte olduğna.

5 Teşrinisani 97

Kurenay-ı Şehriyârî
Mehmed Besim

Yine Besim Bey tarafından aynı günün gebesinde iki buçuk saat ara ile yalvarır-casına saat beş buçukta çekilen ve vaadi havi diğer telgraf (Yıldız evrakı nr. 1149):

İškodra Kumandanı Derviş Paşa Hazretlerine

Allah aşkına, Peygamber hürmetine şu Ülgün işi kan dökülmeksizin bitirilmez mi? Kan dökülmek cihetine gidildiği hâlde ahval taşavvur edilemez bir surette kesbi müşk-lât ve vahâmet eylemez mi? Suâl-i şâhânedâ bu gece ve serian cevab-ı mukni' ve şâfi vermeleri salakat ve hanıyyet-i müselleme ve mücerrebelerinden beklenilmekte kan dökülmeksizin Ülgün'ün terk ve teslimine muvaffakiyetleri hususu zât-ı devletleri için, ne büyük şeref olduğu mâlûmunuz ve bu işle muvaffakiyetinizi müteakib azim iltaf ve inâyât-ı şâhâneye mazhariyetle sine-i hanıyyetlerine mübarek yedi akdes-i şâhâne ile nişân-ı Osmanî imtiyâzın tâlik buyurulaacağı şimdiden te'min buyurulmakta olduğundan bu bâbda matlûba muvafık âsâr ibraziyle iş'ar buyurmaları. ql-babla

5 Teşrinisani 96

Kurenay-ı Şehriyârî
Mehmed Besim

yer verilip her türlü istirahatleri te'min olunacağı vaad edildiğinden şehri bırakanlar yeni Osmanlı hududu içine alınmışlardır. 13. Teşrinisani (25 Kasım 1880) tarihli bir mukavelenâme ile Derviş Paşa Ülgün'ün terkinini imzalamış ve ertesi günü de keyfiyeti Harbiye nezaretine bildirmiştir. Abdülhamid, kan dökülmemesi için Derviş Paşa'ya mükerrer şifreler çektirmiştir.

İşin uzaması sebebiyle devletler, İşkodra vilâyeti halkına da müsaadatta bulunulmasını ileri sürmüşlerse de, hükümet bunun bütün Rume- li'de yapılacak umumî islâhat esnasında nazar-i dikkate alınacağını beyan ile, tehlikeyi bir zaman için atlatmıştır¹⁴. Kataro'da bulunan Fransız donanması, diğer donanmalardan ayrılarak evvelâ geri dönmüş olduğundan¹⁵, bu ayrılış Abdülhamid'in memnuniyetini mucib olmuş ve

¹⁴ Devletlerin 26 Haziran 1880 (18 Receb 1297) tarihli Ülgün'ün tesliminden başka İşkodra vilâyeti halkına müsaadatta bulunulması hakkındaki müşterek takdirleri üzerine Kadri Paşa, hükümete Ülgün halkının müslüman olduğundan dolayı terk edilemeyeceği ve İşkodra vilâyeti halkının da idarelerinden memnun olduklarını cevaben bildirmiş ve bu kararını 29 Receb 1297 (7 Temmuz 1880) tarihinde Padişah'a arz etmiş ve bu suretle devletlerin ilk notaları red edilmiştir.

¹⁵ *Hariciye nâzırı Paşa hazretleri bugün Fransa sefareline azimetle kelimât-ı âtiyye şifâhen irad eleecektir :*

Tarafınızdan gelen tercümanların ifadesinden anlaşıldığına göre Kataro'da bulunan Fransız donanması bugün memleketleri cânibine avdet eylemiş olmağla bugün dahi Osmanlıların sene ihtilası olmak münasebetiyle şu haber-i meserret eser nezd-i hümayunda pek kıymetli olduğundan dakika bile fevî emeksizin Başvekil Paşa hazretlerine beyan-i keyfiyet eyledim. Müşarünileyh hazretleri dahi o anda zât-ı hazret-i mülâkâneye arz-ı keyfiyet eyleti; hakikaten zann-ü itikadım vechile haber-i mezkûr nezd-i hümayunda pek ziyade mucib-i memnuniyet olduğundan Babiâli'de ba-irade-i seniyye Yanan mes'elesi hakkında akd-i encümen-i müzâkere eylemiş olduğumuz hâlde yaver-i mahsus ile beni Mabeyn-i hümayuna celb buyurdular; şimdi buraya selâm-ı şâhâreyi hî nîsen taraf-ı eşref hazret-i mülâkânedan geliyorum. Ferman-ı hümayuna bærvesh-i âti tebliğ ederim.

Fransa devlet-i fahîmesinin ötedenberi dost ve hayrhâh olduğuna şübhe etmezdim; bu kerre Sefir hazretlerinin devlet-i metbu'aları tarafından müşterek donanmadan Fransa donanmasının ayrılarak memleketi cânibine azimet eylediği haber-i meserretinin verilmesi üzerine devlet-i müşarünileyhanın dostluğa hakkındaki emniyet ve iimi'nânımız bir kat daha sübât buldu; zira hakikaten bu yolda isbat-ı halûs ve müvâlât eyletiler. Fransa devleti namına olarak Cumhur reisi hazretlerine bu hususdan dolayı hâsıl olan mahzüziyet-i şâhâne ile selâm-ı hümayunlarını tebliğ buyurmaları için beni size gönlerdiler. Reisicumhur hazretlerine şurasının dahi tebliğ buyurulmasını arzu ediyorlar ki rûz u şeb devletimizi işgal eden işbu Yanan mes'elesinin dahi bir an evvel hâll ve tesviyesini Fransa devletinin arzusuna karşı arzu buyurdıklarından Fransa devlet-i fahîmesinin dahi bu mes'elenin kemâl-i adâletle hâll ü fcslında i.rây-i teshilât ve müzavenet eyleyacağı üniil ve itikad-ı kavsinde bulunuyorlar Şurasını dahi suret-i hususiyede beyan ederim ki böyle bir haber-i meserretin senemizin ilk gününde evvel

Fransa sefarethanesine Hariciye nâzırı'nı göndererek memnuniyetinin Fransa hükümetine bildirilmesini ve bu hususta mesaisini takdir eylediği Fransa elçisi Ch. J. Tissot'yu yemeğe dâvet ettiğini bildirmiştir.

İb-e-uvvel Fransa devleti tarafından tebliğ-i husûsa yarın ve öbür gün gazetelerimizde dahi bir eser-i mes'adet ve mihabbet addolunacağından bütün milletimiz nazarında Fransa'ya olan mahabbet ve müvalât-ı umumiyenin teceddüd ve tezayüdüne sebep olacaktır.

Hususî olarak Sefire tebliğ olunacak :

Bu husuşda bizzat sizin eser-i mezai-i hâlisâneniz olmak üzere bu işlerin bu vecihile karin-i teskiye oluşunu efendimiz bildiklerinden bir kaç gün sonra bu bîbda bizzat mahzuziyet-i şâhâne'ler'ni ifâde için sizi taama dâvet buyuracaklardır.